

AK PARTİ HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNDE SİYASET VE BÜROKRASİ ARASINDAKİ GÜÇ MÜCADELESİNİN DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI ÜZERİNDEN OKUNMASI

Prof. Dr. Abdullah YILMAZ*

Yrd. Doç. Dr. Tahsin GÜLER**

ÖZ

Bu çalışmada güçlü bir siyasal iktidar olan AK Parti ile güçlü bir bürokratik kurum olan Devlet Planlama Teşkilatı'nın siyaset-bürokrasi ilişkileri çerçevesindeki etkileşimleri ele alınmıştır. Bu etkileşim yarım asırlık köklü bir geçmişe sahip planlama bürokrasisinin, bürokrasiyle ve bürokratik vesayetle mücadele misyonunu temel ilkeleri arasında öne çıkaran AK Parti iktidarlara karşısında var olma mücadelesini yansıtmaktadır. Bu süreçte Devlet Planlama Teşkilatı, bürokrasinin sahip olduğu güç kaynaklarını siyasetle ilişkilerinde çeşitli şekillerde kullanırken Avrupa Birliği üyelik sürecinde koordinatör kurum olarak görev almayı kurumun geleceği açısından önemli bir fırsat olarak görmüştür.

Anahtar Kelimeler: Siyaset- Bürokrasi İlişkileri, Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği

Jel Sınıflandırması: H11, O21, F55

OBSERVATIONS ON POWER STRUGGLE BETWEEN POLITICS AND BUREAUCRACY IN AK PARTY GOVERNMENTS PERIOD WITHIN THE FRAMEWORK OF STATE PLANNING ORGANIZATION

ABSTRACT

This study focuses on the interaction between politics and bureaucracy with regard to the strong government of AK Party and a powerful bureaucratic institution of State Planning Organization. This interaction reflects the struggles of State Planning Organization which has had an influential history for about half a century, against AK Party governments which declared its first mission as fighting against bureaucratic wardship. Meanwhile, State Planning Organization, using various power sources of bureaucracy, has employed the mission of being a coordinatör institution in the process of European Union membership and evaluated it as ex- gratie for the future of institution

Key Words: Politics- Bureaucracy Relations, State Planning Organization, European Union

Jel Classification: H11, O21, F55

* Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi, İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, ayilmaz04@hotmail.com

** Balıkesir Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, tahsin.guler@balikesir.edu.tr

1. GİRİŞ

20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de siyasal iktidarlar toplumun yönetimi/denetiminde söz sahibi olma arzusu taşımış ve ülkenin geleceğini şekillendirmede planlı ekonomi/kalkınma politikalarına yönelmek durumunda kalmışlardır.

Bu görüş doğrultusunda, Cumhuriyetin kuruluşundan 1932 yılına kadar uygulanan liberal ekonomi politikası yerini, özellikle 1932-1950 yılları arasında etkisi hissedilen, ilk planlama deneyimlerinin görülmeye başlandığı ve devletin bizzat girişimci olarak yer aldığı karma ekonomik modele bırakmıştır. Demokrat Parti (DP)’nin iktidar olduğu 1950’li yıllar ise serbest piyasa ekonomisinin gücünü kullanan liberal ekonomi politikalarının hüküm sürdüğü bir dönem olmuştur. Türk planlama tarihinde bir dönüm noktasını teşkil eden 1960’lı yıllar ise ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasında son derece etkin, söz sahibi bir bürokratik örgüt olan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)’nin kurulduğu ve planlı kalkınmayı esas alan bir ekonomik modele geçildiği yıllar olarak görülmektedir.

DPT’nin kuruluşu dünyada yaşanan konjonktürel anlayışı yansıtmakla birlikte bir yandan DP döneminin plansızlığına tepki olurken diğer yandan milli kaynakların akılcı şekilde değerlendirilmesi için devletin kapsamlı bir planlama yapması gerektiği anlayışıyla¹ (Karpat, 2013: 88), en önemli gücü “bilgi ve uzmanlık” olarak ortaya çıkan ve bu gücü bürokraside ve siyasal iktidarlar üzerinde son derece etkin kullanabilen, üst düzey bürokratik görevlere ve siyasi partilerin lider kadrolarına eleman yetiştiren bir teknokratlar okulunun doğmasına yol açmıştır (Eryılmaz, 1998: 163).

Kurulduğu ilk yıllardan itibaren DPT’nin siyasi otoriteye ait olan karar ve tercihlerin belirlenmesindeki etkinliği ve bir planlama örgütünün görev alanından çok daha geniş bir faaliyet alanına sahip olması (Tataroğlu, 2012: 234) dikkate değer bir durumdur.

Nitekim siyaset- bürokrasi ilişkileri bağlamında etkin ve köklü geçmişiyle son elli yılı planlayan DPT bürokrasisiyle, 2000’li yılların hegemonik siyasal iktidarı AK Parti hükümetleri arasındaki güç mücadelesi bu çalışmanın ortaya çıkış nedenini teşkil etmiştir.

Çalışmada temel savlar olarak söz konusu güç mücadelesinde;

- Siyasal iktidarın yüksek siyaset ilkesiyle bürokrasinin siyasete tabiiyetini referans alan bir strateji izlediği,

¹ Az gelişmiş ülkelerin kalkınmaları için iktisadi planlama yapmalarının bir zorunluluk olduğuna ilişkin görüş özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra daha da ağırlık kazanmıştır (Öney, 1987: 5; Ateş, 1999: 11).

- Güçlü bir bürokratik ideolojiye sahip DPT'nin ise sahip olduğu “bilgi ve uzmanlık”, “kurumsal ideoloji geliştirme” ve “kararları yönlendirme/etkileme gücü” gibi güç kaynaklarını etkin biçimde kullanmaya çalıştığı,
- Bu süreçte özellikle 2000’li yıllardan itibaren ivme kazanan AB üyelik sürecinin siyasi iktidar ve DPT arasındaki kırılmaya giden ilişkilerin yeni zeminini oluşturduğu iddia edilmektedir.

Yine bu sürecin aktörleri olarak iktidar kanadında milletvekilleri, bakanlar, parti ileri gelenleri ve özellikle başbakanın, bürokraside ise dönemin DPT Müsteşarı ve Müsteşarlığın bağlı olduğu bakanın öne çıktığı görülmektedir.

Çalışmada yer alan temel savlarla ilgili olarak süreç içerisinde gerçekleşen somut olaylar yorumsamacı bir yaklaşımla analiz edilmiş, yaşanan güç mücadelesinin somut yansımaları ilgili kurumların metinleri (tüzük, program, rapor, vb.) ile dönemin basın yayın organlarının taranmasıyla ortaya konulmuştur.

2. TÜRKİYE’DE PLANLAMA ÖRGÜTLENMESİ ve DPT

Türkiye’de planlama çalışmalarının toplumun tüm yaşantısını etkileyecek şekilde ele alınarak ekonomide planlı kalkınma modelinin seçilmesi 1961 Anayasası ile gerçekleşmiştir. Ancak bu gelişmeden önce de ekonomide planlamaya dair bir takım çalışmalar yapılmış, Türkiye, kamu yönetimi disiplininin ilgilendiği temel alanlardan birisi olan ve 1917 Sovyet Devrimi sonrasında iktisadi faaliyetlerin uyum içerisinde yürütülmesi arayışıyla ortaya çıkan planlama kavramını (Akay ve diğ., 2013: 5), özel girişimciliğin ve piyasanın oluşmadığı alanlarda devlet girişimciliği ve müdahaleciliği şeklinde dar kapsamda da olsa ilk uygulayan ülkeler arasında yer almıştır.

2.1.1960 Öncesi Planlama Deneyimi

Türkiye Cumhuriyeti, Sanayi Devrimi’ni yaşamayan, tarıma dayalı bir ekonomiye sahip, yarı sömürge durumundaki bir imparatorluktan geriye kalan topraklar üzerinde, üstelik bu imparatorluğa ait borçları da üstlenerek kurulmuştur. Ülkenin yeniden inşa sürecinin başlatıldığı bu dönemde temel sorun ekonominin içinde bulunduğu durumdur (Sezen, 1999: 146). Nitekim 17 Şubat- 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir’de toplanan Birinci İktisat Kongresi’nde devletin, özel teşebbüsün yardımcısı olduğu ve özel teşebbüsün ekonomik gücünü aşan alanlarda faaliyet gösterebileceği kararlaştırılmıştır. Bu görüş doğrultusunda 1923- 1932 yılları arasında özel teşebbüse dayalı liberal bir ekonomik politika izlenerek devlet ekonomik hayatta teşvik edici bir rol oynamış (Ateş, 1999: 11) ancak bu politikaların beklenen sanayileşmeyi gerçekleştirmede yeterli olmadığı görülmüştür (Öztürk, 1987: 127).

Söz konusu dönemin en önemli değişimi özellikle 1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin olumsuz etkisiyle Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki büyük toprak sahibi, tüccar ve bürokrasi koalisyonunda

zorunlu bir parçalanmanın ortaya çıkmasıdır. Bu parçalanma da kaybedenler büyük toprak sahipleri ve ihracat yapan tüccarlar olmuş, bu sürecin kazananları arasında ise bürokrasi başı çekmiştir (Tekeli ve İlkin, 1977: 223).

Dünya Ekonomik Krizi'nin etkisiyle korumacı- devletçi bir sanayileşme modeli arayışına girilmesi, dünyadaki ilk planlama deneyimlerinden biri olan sanayi planları çerçevesinde planlı bir sanayileşme sürecinin uygulanmasına kapı açmıştır² (Soyak, 2006: 127). Bu amaçla 1934 yılında uygulamaya konulan ve daha çok kısmi plan hatta bir sanayi yatırım programı niteliğinde olup içe dönük bir sanayileşme özelliği gösteren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP) ile dokuma, maden işleme, kâğıt, seramik, kimya ve şeker sanayinin geliştirilmesi hedeflenmiştir (Öztürk ve Aslanoğlu, 1995: 182-183).

Özellikle Sovyet uzmanların teknik katkısının ve bu ülkenin finansman desteğinin önemli rol oynadığı BBYSP ile başarılı sonuçların alınmasıyla bu plan daha yürürlükte iken ikincisinin hazırlıklarına başlanılmıştır. Hazırlanan İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (İBYSP) 1938'de yürürlüğe konulmuştur (Altıntaş, 1978: 121). İBYSP'nin birincisinden temel farklılığı, hazırlanmasında İngiltere'nin desteğinin alınmasının yanında planda yatırım malları üretimine öncelik verilmesi ve ihracatın amaçlanmasıdır (Sezen, 1999: 158; Öztürk, 1987: 131). Planda çok sayıda fabrikanın kurulması düşünülmüşse de İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkisiyle plan uygulanamamıştır. Savaşın hemen ardından ise 1946 tarihli İvedili Sanayi Planı ve 1947 tarihli Kalkınma Planı'nın hazırlandığı görülür. Ancak çok kısa aralıklarla hazırlanan bu iki plan arasında önemli farklar söz konusudur. Birincisi önceki sanayi planlarının bir devamı niteliğinde iken ikincisi bu yaklaşımın terkedildiğini, önceliğin sanayi sektöründen tarım ve ulaştırma sektörlerine verildiğini göstermektedir (Öztürk ve Aslanoğlu, 1995: 189-190).

2. Dünya Savaşı sonrası, Türk planlama tarihi açısından yeni bir anlayışın benimseneceği Demokrat Parti döneminin ayak seslerinin duyulmaya başlandığı yıllardır. Bu dönem, sosyalist bir yapının ürünü olarak algılanması nedeniyle planlama faaliyetlerine mesafeli bir duruşun sergilendiği yıllar olarak bilinmektedir. Nitekim özellikle 1950-54 yılları arasında devlet tekelinin/müdahaleciliğinin kaldırılması ve bürokratik zihniyetin değişmesine yönelik politikalar izlenerek ulusal planlar rafa kaldırılmış, geçmiş iktidarın politikalarına karşı bir duruş sergilenmiştir. DP'nin parti ve hükümet programlarında da yerini alan bu anlayış ekonomiyi özel sektör dinamiklerine bırakan, liberal olarak adlandırılan ancak Batı'da uygulanan liberal planlamanın bile kabul görmediği bir süreci beraberinde getirmiştir (Albayrak, 2014: 298; Takım, 2012: 159; Taş, 2004).

² 1934 tarihli Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ve 1938 tarihli İkinci Beş Yıllık Sanayi Planlarının ekonominin tümünü kapsamaması, bütünleyici bir özellikte olmayıp birimler üzerindeki bağlar üzerinde durmaması bakımından kapsamlı bir plan niteliğini taşıyamamakta, planlarda daha çok kurulması düşünülen fabrikalar belirlenmektedir (Küçük, 1975: 248).

DP iktidarının ilk yılları kısa zamanda büyük yatırımların yapıldığı, ekonomide önemli değişimlerin görüldüğü ve hemen her sektörde büyümenin (ki ortalama her yıl GSMH %6 oranında büyümüştür) yaşandığı yıllar olmuştur. Ancak söz konusu hızlı büyümenin planlı ve sağlam bir altyapıya dayanmaması sürdürülebilirliği açısından soru işaretleri yaratmış ve üç yıl içinde ekonomik göstergelerde ciddi bozulmalar kendini göstermiştir (Karpat, 2013: 182; Mango, 2005: 59; Shaw ve Shaw, 1983). Ekonomik planlama denildi mi başta Menderes olmak üzere DP'lilerin aklına devletçiliğin zararları gelmiş, planlama fikri komünizm ile eş anlamlı görülerek şiddetle eleştirilmiştir (Sezen, 1999: 165).

1955 yılından itibaren etkisini giderek hissettiren enflasyonist baskılar sebebiyle bürokratlarında içinde bulunduğu sabit maaşlı kesimlerin durumu kötüleşmiş, söz konusu kesimlerin yükselen girişimci ve üretici kesimler karşısında milli gelirden aldıkları pay azalmıştır. Nitekim DP'nin 1952-58 yılları arasındaki yatırım politikaları bürokrasi ve sanayi burjuvazisinin çıkarının planlama olgusunda birleşmesini sağlamanın yanında (Soyak, 2003: 175), ekonomik planlamanın, siyasi baskıları ve iktisadi krizleri önlemede tedbir olarak düşünülebileceği fikrinin doğmasına yol açmıştır (Mihçioğlu, 1983: 119).

Söz konusu gelişmelerin ve uluslararası finans kuruluşlarının etkisiyle DP döneminin son yıllarında plan hazırlığına girildiği, 1958 yılında Koordinasyon Bakanlığı'nın kurulması örneğinde olduğu gibi, planlamanın gerekliliğini vurgulayan bir takım uygulamaların hayata geçirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Sezen, 1999: 166-167).³

2.2. Son Elli Yılı Planlayan Kurum: Devlet Planlama Teşkilatı

“Türkiye’de yalnız yönetim tarihi bakımından değil ekonomi tarihi bakımından da büyük bir olay” (Mihçioğlu, 1983: 114) olarak nitelendirilen DPT'nin kuruluşu 30 Eylül 1960 tarihinde kabul edilen 91 sayılı yasa ile gerçekleşmiştir.

Anayasal gerekçesini kendisinden sonra yürürlüğe giren 1961 Anayasasının 41. Maddesinde yer alan “İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği öncelikleri yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir” ve 129. Maddesinde yer alan “İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır. Kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir. Devlet Plânlama Teşkilâtının kuruluş ve görevleri, plânın hazırlanmasında, yürürlüğe konmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve plânın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler özel kanunla düzenlenir” (1961 Anayasası, tmm.gov.tr, 2015) ifadeleriyle DPT kalkınma planlarını hazırlamakla görevlendirilmiş, Teşkilat isim olarak belirtilerek Anayasal bir

³ Ekonomide eşgüdümü sağlamak üzere Koordinasyon Bakanlığı'nın kurulması yanında uluslararası örgütlerin tavsiyesi ile dönemin uluslararası plancılık piyasasının gözde ismi Hollandalı J. Tinbergen ülkeye davet edilerek oluşturulan ekiple ileride DPT'ye miras kalacak olan planlama çalışmalarına girişilmiştir (Küçük, 1975: 272).

kuruluş haline getirilmiştir. DPT'nin Anayasal kuruluş olarak hukuki güvenceye alınmasındaki asıl düşünce, kalkınma idaresinin geleceğini, ilerde görüş ayrılıklarının çıkabileceği siyasal iktidarlara karşı güvenceye kavuşturmadır (Bayram, 1994: 255).

Kuruluş kanuna göre 1 müsteşar, 3 daire başkanı, 3 müşavir, 10 uzman, 20 uzman yardımcısı ve 3 istatistikçi olmak üzere 82 kişilik bir kadroyla yola çıkan (Uras, 2011) DPT, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını gerçekleştirecek planların hazırlanmasından sorumlu merkezi örgüt olarak Başbakan'a bağlanmıştır. 91 sayılı kuruluş yasası uyarınca yalnızca ülkedeki ekonomik sorunların değil sosyal problemlerin de çözülmesinde görev alan Teşkilat önemli bir konum elde etmiştir.

91 sayılı yasada belirtilen ve Teşkilatın politika hedeflerinin belirlenmesinde en üst kuruluşu olan Yüksek Planlama Kurulu (YPK), hükümet üyeleri ve Merkez Teşkilatı yüksek bürokratlarından oluşan karma bir kuruldur. YPK'da Başbakan veya Başbakan Yardımcısı ile Bakanlar Kurulunun belirlediği üç bakan görev almaktadır. Kurulda yer alacak hükümet temsilcilerinin bürokratlardan daha fazla olmaması (eşit sayıda olması) öngörülmüştür (Yıldırım, 1998: 42; Bayram, 1994: 261).⁴ Bu durum DPT'nin kuruluşundan itibaren siyaset kurumunun direkt etkisinden uzak tutulmak istendiğinin bir göstergesi olmuştur.

DP döneminde uygulanan politikaların planlı döneme geçişi gerektirecek etkiler yaratmasının yanında 1960 sonrasında bürokrasinin elde ettiği konuma da önemli katkılar yaptığı görülmektedir. Nitekim DP'nin izlediği liberalizasyon politikaları bürokrasinin geçmiş dönemlerdeki iktisadi egemenliğini önemli ölçüde azaltırken onun kendi içinde geleneksel bürokrasi ve teknik/ekonomik işlevli bürokrasi olarak ayrışmasını beraberinde getirmiştir. Sürdürülen devletçi politikalarla alt yapı yatırımları ve kamu iktisadi teşebbüslerindeki nitelik ve niceliksel artış, mühendis, tekniker, iktisatçı vb. uzmanların istihdamını artırarak ekonomik işlevli bürokrasinin gelişmesine ve geleneksel bürokrasiye göre statü ve ücret yönünden ayrıcalıklı bir hal almasına yol açmıştır (Eryılmaz, 2008: 145; Şaylan, 1992: 303-304). Bu gelişme planlı dönemde DPT'nin ve diğer kurumların ihtiyaç duyacağı teknik ve uzmanlığa dayalı kadroların temininde gerekli altyapıyı oluşturması bakımından olumlu olmuştur.

1960 sonrası başlayan yeni dönemde askeri, sivil ve yargı bürokrasisi olarak somutlaşan kurumların yeniden sahne alması (Turan, 2009: 547) bürokrasiye geçmiş on yılda kaybettiği prestiji tekrar elde etmesi için fırsatlar sunarken, DPT dönemin yıldızı en çok parlayan kurumları arasında yer almıştır. DPT'nin geldiği bu noktada dünyada yaşanan planlamaya yönelik konjonktürel anlayış ve Demokrat Parti döneminin plansızlığına olan tepkilerin önemli bir etkisi olmuştur. Bu süreçte, DPT

⁴ 1984 tarih ve 233 sayılı KHK ile yapılan değişiklikle, YPK'da yer alan, Teşkilat Daire başkanlarının 1987 tarihli 304 sayılı KHK ile de kurulda yer alan Planlama Müsteşarının üyeliği kaldırılmıştır (233 ve 304 sayılı KHK). 2011 tarih ve 641 sayılı Kalkınma Bakanlığının Kurulmasına Dair KHK ile ise YPK'nın, Başbakanın başkanlığında, Bakan ile Başbakanın belirleyeceği diğer bakanlardan oluşması kararlaştırılmıştır (641 sayılı KHK).

bürokrasisi, bürokraside ve siyasal iktidarlar üzerinde son derece etkin bir konum elde ederek, üst düzey bürokratik görevlerin ve özellikle seçim dönemlerinde siyasal partilerin adaylık konusundaki insan kaynağını oluşturmuştur.⁵

DPT'nin kurulduğu ilk yıllarda teşkilatın bazı üst düzey bürokratları siyasal otoriteye ait olan karar ve tercihlerin belirlenmesinde rol almak istemiş ve bu yüzden hükümet ile teşkilat arasında soğuk rüzgârlar esmiştir. DPT'nin bir planlama örgütünün görev alanından çok daha geniş bir faaliyet alanına sahip kılınması, hazırladığı kalkınma planlarının yol gösterici olmaktan ziyade uyulması zorunlu, nasıl ilerleneceğine dair genel fikirler vermek yerine izlenmesi gereken kılavuzları belirlemesi, yatırımlar, vergiler, fiyatlar ve dış ticaret için hedefler saptaması (Mango, 2005: 75) DPT bürokratlarının izlenecek politikaların tayininde ne denli etkin olduğunu göstermesi açısından anlamlıdır.

Kuruluşundan 1994 yılında yürürlüğe giren 540 sayılı KHK'ye kadar DPT'nin, örgüt yapısında, görev ve yetkilerinde çok sayıda kanun ve KHK ile (44 sayılı KHK, 233 sayılı KHK, 3701 sayılı Kanun, 437 sayılı KHK, 304 sayılı KHK, 511 sayılı KHK'lar) önemli değişikliklerin yapıldığı görülmektedir.

Yapılan bu değişikliklerle birlikte süreç Teşkilat'ın en önemli organı olan YPK'nın kurulduğu teknik bürokratik uzmanların üyeliklerinin kaldırılmasıyla siyasal açıdan güçlendirilmesi, sosyal ve kültürel kalkınmanın planlanmasında, politika ve hedeflerin tespitinde, hazırlanan kalkınma planı ve yıllık programların hedeflere uygunluğunun incelenmesinde siyaset kurumunun etkinliğinin artırılması şeklinde biçimlenmiştir.

3. AK PARTİ İKTİDARININ BÜROKRASIYLA MÜCADELE STRATEJİSİ

AK Parti'nin iktidara geldiği 2000'li yıllar Türk siyasal hayatında yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmektedir. Bu dönem AK Parti'yi iktidara getiren siyasal, ekonomik ve toplumsal dinamiklerin önemli etkisi yanında, partinin değişim ve dönüşüm vaatleriyle birleşen AB üyelik süreci başta olmak üzere küresel dinamiklerin etkisinde, siyasette ve kamu yönetiminde önemli değişimlere kapı açıldığı bir dönem olmuştur.

Özellikle makro ölçekteki kalkınma planlarıyla öteden beri ülkenin geleceğini şekillendirmedeki etkinliği bilinen, kurumsal olarak da bu konumunu her platformda hissettirmeye çalışan DPT açısından AK Partili yılların yeni fırsatlar sunmanın yanı sıra riskler taşıdığı da görülmüştür.

Siyaset ve bürokrasi ilişkileri penceresinden bakıldığında bu dönemde DPT açısından en önemli ve dikkat çeken riskin, işbaşına gelen yeni iktidarın, DPT bürokrasisinin geçen kırk yılda alışageldiği

⁵ Turgut Özal DPT Müsteşarı iken siyasete geçerek Başbakan ve Cumhurbaşkanlığı'na kadar yükselmiş, kurum kadrolarından siyasete atılarak bakanlık yapan çok sayıda ismin yanında, Mart- Aralık 1971 tarihleri arasında görevde kalan I. Erim Hükümeti'nde de kabine teknokratlardan oluşturulmuştur (Köseoğlu, 2009: 202).

siyasi ve ekonomik alanda zayıf, kırılğan, toplumsal desteği yetersiz, zoraki iktidar olan ya da koalisyonlarla işbaşına gelebilen hükümetlerden çok farklı ve çok daha güçlü bir profil çizmesidir. DPT açısından bu riski daha da artıran diğer bir olgu ise AK Parti'nin programlarında, daha önce pek çok partinin de vurguladığı; bürokrasiyi azaltma, bürokratik engelleri ortadan kaldırma vaatlerinin daha da ötesine geçerek “bürokratik devleti hizmet devletine dönüştürme, bürokratik oligarşiyi yıkma” idealine yaptığı kuvvetli vurgudur.

AK Parti'nin bürokrasiyle mücadeledeki kararlılığı, seçim bildirgelerinde, parti ve hükümet programlarında açıkça görülmekle birlikte mücadele söyleminin partinin ileri gelenlerince sürekli dile getirilerek canlı tutulmasıyla da desteklendiği görülmektedir.

AK Parti metinlerinde bürokrasi kavramı iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan ilki bürokrasinin “işlerin geciktirilmesi, kırtasiyecilik, hantallık, otoriteye aşırı bağlılık, verimsizlik” şeklindeki olumsuz anlamı, ikincisi ise bürokrasinin “kamu yönetimi aygıtı” anlamıdır. Parti metinlerinde her iki anlamı da içerecek şekilde bürokrasi kavramının çağın gereklerine uygun şekilde yeniden yapılandırılması, geliştirilmesi ve siyasetin yol göstericiliğinde etkin şekilde çalıştırılması gereği vurgulanmaktadır. AK Parti'nin bürokrasiye bakış açısı daha spesifik ve somut olarak irdelendiğinde aşağıdaki tespitleri yapmak mümkündür.

AK Parti, 2002 yılı seçim beyannamesinde bürokrasiye ilişkin olarak iş ve işlemlerde bürokrasinin yoğunluğuna vurgu yaparken, siyasetin alanının daraltılarak bürokrasinin siyasetin yerine ikame edilmesine karşı olduğunu belirtmektedir. Yine aynı metinde Parti, bürokratik yapıların, temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasına müdahale edemeyeceğini belirterek; uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin eksiksiz olarak hayata geçirilmesinin sağlanacağına vurgu yapmaktadır. Bu ifade bir ölçüde AK Parti'nin uygulayacağı reformların yol haritasını göstermektedir.

2002 yılında iş başına gelen Abdullah Gül'ün başkanlığında 58. Hükümet Programı'nda bürokrasiye ilişkin ağırlıklı olarak yatırımcıların önlerindeki bürokratik işlem ve engellerin kaldırılmasına vurgu yapılmıştır (58. Hükümet Programı, TBMM, 17.01.2015). 58. Hükümetin 3 Ocak 2003 tarihli Acil Eylem Planı'nda (AEP) da bürokrasiye bakışı bürokratik formalitelerin azaltılması noktasındadır (58. Hükümet AEP, NTV, 17.01.2015). Bu metinlerdeki yaklaşım, AK Parti iktidarının henüz iş başına geldiği ilk yıllarında bürokrasiyle açık bir çatışma içine girmediği, daha sonradan bürokratik oligarşi olarak adlandıracağı bu yapıyı başlangıçta açıkça hedef tahtasına koymayarak, temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi ve demokratikleşme reformlarıyla bürokrasiye karşı belirli kazanım elde etmek istediği şeklinde yorumlanabilir.⁶ Nitekim AK Parti özellikle ilk yıllarında

⁶ Söz konusu metinlerde bürokrasiye atıflar şu şekildedir “Ağır vergi yükü ve yoğun bürokrasi ekonominin üretim gücünü zayıflatmış...” (AK Parti Seçim Beyannamesi, 2002), “Yatırımcının önündeki bürokratik engeller kaldırılacak... bürokratik işlemler azaltılarak basitleştirilecek... bürokrasiyi azaltıcı tedbirler alınacaktır” (58. Hükümet Programı, 2002), “bürokratik işlemler azaltılacak... bürokrasinin hızlı çalışması sağlanacak...” (58. Hükümet AEP, NTV, 17.01.2015).

bürokratik ve ideolojik merkezlerin direncini kırmak için küreselleşmenin gücünü kullanarak temel hak ve özgürlükler ile sivil toplumun geliştirilmesi konusunda önemli reformlara imza atmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığında 2003 yılında kurulan 59. Hükümet Programı'nda ise bürokrasiye “bürokrasinin azaltılması ve bürokratik engellerin kaldırılması” şeklindeki yaklaşım sürdürülmekle birlikte önemli bir farklılık olarak “*Hükümetimiz, toplumdaki aldığı yetki çerçevesinde;... Ahlakî değerlere sahip bir bürokrasi oluşturmayı ön planda tutacaktır*”⁷ ifadesi dikkat çekmektedir. Bu ifade AK Parti'nin, bürokrasinin mevcut durumunu nasıl tanımladığına ilişkin önemli ipuçları içermektedir (59. Hükümet Programı, TBMM, 17.01.2015).

2007 yılı seçim beyannamesinde, Bilgi Edinme Kanunu ve E- Devlet Projesi başta olmak üzere yapılan reformlarla katı ve kapalı bürokrasiden, yeni ihtiyaç ve isteklere karşı duyarlı ve halkı ile etkileşim içinde olan şeffaf yönetime doğru çok önemli adımların atıldığı ifade edilmiştir. Söz konusu beyannamede ve Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığında kurulan 60. Hükümet Programı'nda kamu görevlilerine, hizmet sunmakla yükümlü oldukları vatandaşa yönelik tutum ve davranışlarında olumlu ve yapıcı olmaları gerektiği uyarısı yapılmıştır (AK Parti Seçim Beyannamesi, 2007; 60. Hükümet Programı, TBMM, 17.01.2015).

2011 yılı seçim beyannamesinde AK Parti, siyaset kurumunun tekrar itibar kazanarak vatandaşların bütün taleplerinin muhatabı haline geldiğini, kendi kurumsal sınırlarının dışına taşarak siyaset kurumunun sınırlarını daraltan, kimi zamanda yok sayan anlayışların kendi sınırlarına çekilmesinin sağlandığını belirterek (AK Parti Seçim Beyannamesi, 2011) tüm bürokratik yapıların (asker, sivil ve yargı bürokrasisi) geçmişten gelen vesayetçi anlayışının kırıldığını ifade etmektedir. Söz konusu beyannamenin “Vatandaş ve Sonuç Odaklı Yönetim” başlığı altında yönetimde keyfiliğin yerini şeffaf ve hesap verebilir bir yönetimin aldığı, devletin hizmet devletine dönüştüğü, bürokrasinin de vatandaşların yaşamlarını kolaylaştıracak şekilde yeniden düzenlendiği vurgulanmaktadır.

2012 tarihli, AK Parti Manifestosu olarak da bilinen AK Parti 2023 Siyasi Vizyonu adlı belgede millet iradesinin yönetime yansımaları “siyasallaşma” şeklinde yaftalayarak devre dışı bırakmaya, belli odakların ve bürokratik oligarşinin iradesiyle şekillenen bir yönetim biçimi oluşturmaya çalışan anlayışın, AK Parti'nin kararlı mücadelesiyle etkinliğini kaybettiği; siyasetin gelişiminin artık halkın iradesini güçlendirecek demokratik yönetimin gelişimi olarak algılanmaya başlandığı belirtilmektedir (AK Parti 2023 Siyasi Vizyonu, 2012). Bununla AK Parti'nin on yıllık iktidarı süresince bürokrasiyi olması gereken yer olan “kamu hizmeti aygıtı” pozisyonuna çekmede yasal/kurumsal düzenlemelerle birlikte toplumun bürokrasiye yönelik algısında da önemli bir değişimin gerçekleştirildiği ifade edilmektedir.

⁷ Mahçupyan'ın “bugünün bürokrasisi çok daha kaotik bir kurumsal siyaset ve dinamikle karşı karşıya... AKP'nin bürokrasi nezdindeki yaptırım etkisi toplumsal gücünden geliyor ve tek bir seçim kazanamadığı takdirde bürokrasideki destekleri buharlaşabilir. Herhangi bir seçimde oyunun düşme trendine girdiğini ima eden bir gelişme yaşandığı takdirde, bürokrasi karşısında gücü sarsılacak ve büyük ihtimalle içten pazarlıkçı bir idari mekanizma ile uğraşmak zorunda kalacaktır” (Mahçupyan, 24.01.2013, www.zaman.com.tr) ifadeleri sürecin baştan itibaren ne kadar kırılga olduğunu göstermektedir.

Bu anlamda, kuruluşundan 2012 yılına kadar olan on yıllık süreyi kapsayan süreçte yasal kurumsal reformların yanında AK Parti metinlerinin incelenmesinde AK Parti'nin siyaset- bürokrasi ilişkilerinde “yüksek siyaset” olarak adlandırılan bir stratejiyle hareket ettiği, siyaset kurumunu problemlerin çözüm mercii ve mekanizması haline getirmekle bürokrasi karşısında siyaset kurumunun etkisini, güvenilirliğini ve gücünü artırdığı görülmektedir.

4. DPT’NİN SAHİP OLDUĞU BÜROKRATİK GÜÇ KAYNAKLARI

Yönetim literatüründe siyaset ve bürokrasinin güç kaynakları konusunda Guy Peters’in saptamaları önemli bir yere sahiptir. Peters, siyaset ve bürokrasi arasındaki güç dengesine ve değişen dengelerin söz konusu kurumların performanslarını önemli ölçüde etkilediğine değinerek iki tarafında bu süreçte sahip olduğu güç kaynakları üzerinde durur. Ona göre bürokrasinin başlıca güç kaynakları; bilgi ve uzmanlığa sahip olması, karar verme iktidarı, kalıcı ve istikrarlı olması, bürokratik kurumların da destekçilerinin olması ve kurumsal ideoloji geliştirebilmeleridir (Peters, 2001: 234- 236).

Kuruluşundan bu yana geçen yarım asırlık süre göstermiştir ki DPT, bürokrasinin güç kaynaklarından olan “bilgi ve uzmanlık” niteliğiyle süreç içerisinde siyaset kurumunu etkileyen önemli bir aktör olmuştur. Öyle ki üst düzey bürokrat olmanın yolunun Teşkilat’tan geçtiği algısının kamuoyuna yerleştiği süreçte, bürokratların, sahip oldukları bilgi, belge, sır, istatistik, vb. imkânları gerek siyasal otoriteler gerekse toplum üzerindeki etkilerini artırmada kullanabileceklerini çok iyi bildiklerine şüphe yoktur (Eken, 2005: 12). Kendisi de DPT kökenli olan eski Hazine Müsteşarı Faik Öztrak’ın DPT’de, Teşkilat’a uzman yardımcısı olarak giren birinin meslek hayatı boyunca Türkiye’ye genel bir bakış yeteneği kazandığı, Teşkilat’ın bir yandan genel stratejiler belirleyen diğer taraftan bu genel stratejiler içinde tek tek politikaları belirleyip hükümete sunan dolayısıyla hiçbir devlet kurumunda olmayan kapsayıcı mantıkla bürokrat yetiştirdiğini ve yetiştirdiği bürokratların bürokraside hızla yükselmelerini sağlayan bir yapısı (Yazar, 2007, zaman.com.tr) olduğunu belirtmesi Teşkilat’ın bilgi ve uzmanlık niteliğinin boyutlarını açıklaması açısından önemlidir.

Bürokrasinin güç kaynaklarından bir diğeri olan kurumsal ideoloji geliştirme ve bu ideolojiyi sürdürme konusunda çevresini etkileme potansiyeli DPT’nin kurulduğundan bu yana sahip olduğu bir özelliktir. Bu özelliğin kazanılmasında bürokratik gelenekler kadar DPT’nin kuruluş ve görevlerini belirten yasal düzenlemelerde Teşkilat’a verilen görev ve yetkilerin önemi ve kapsayıcılığı etkili olmuştur. Öyle ki Teşkilat’ın bu özelliğini kullanmadaki çabası AK Parti iktidarının ilk yıllarında özellikle AB sürecine ilişkin politikaların şekillendirilmesi noktasında açık bir şekilde görülmüştür.

AK Parti iktidarı döneminde planlama bürokrasisinin dikkat çeken bir diğer güç kaynağı ise “karar verme iktidarı” olarak nitelendirilebilecek, kararları yönlendirme/etkileme potansiyelidir. Teşkilat, stratejik planlama çalışmalarında lider kurum olarak kalkınma planları ve yıllık programlar

vasıtasıyla bu gücünü etkin şekilde kullanmaktadır. Bu süreçte DPT'nin, sahip olduğu bürokratik yapı ve güç kaynaklarıyla, AK Parti iktidarının mücadele sözü verdiği bürokratik zihniyet ve bürokratik vesayet kurumlarını temsil eder bir görüntü arz etmesi siyaset ve bürokrasi ilişkilerinde DPT üzerinden bir kırılmanın yaşanması ihtimalini giderek artırmıştır.

5. DPT BÜROKRASİSİ İÇİN YENİ BİR FIRSAT: AB SÜRECİ

AB üyelik sürecinin Ak Parti iktidarı açısından özellikle iktidarının ilk yıllarında son derece önemli bir yere sahip olduğu aşikardır. Nitekim AK Parti iktidara gelirken demokratik reformların, değişim ve dönüşümün öncüsü olma sözünü vermiştir. Bu süreçte parti politikaları, ekonomik durum, iç güvenlik alanındaki gelişmeler ve uluslararası alanda olumlu bir iklim, reformların geleceğini belirlemede önemli olsa da, Türkiye özelinde sağlam siyasi reformların itici gücünün güvenilir ve tutarlı bir AB şartlılığı olduğu görülmektedir (Düzgüt ve Keyman, 2013: 280; Kaygusuz, 2013: 412). AB etkisiyle yapılan reformların iç siyasal yapının olumlu yönde değişimine katkısı olduğu muhakkaktır (İnat, 2007: 107). Diğer taraftan AK Parti reformlar konusunda bürokratik ve ideolojik merkezlerin direncini kırmak için uluslararası aktörlerle işbirliği yapmaya yönelmiş (Dağı, 2010: 126) hatta siyasi meşruiyeti sağlama konusunda uluslararası desteği Türkiye'deki diğer siyasi partilerden daha fazla temel etken olarak görmüştür. 28 Şubat'tan yeterince ders alan parti kadrosu iktidara geldiği ilk yılların seçim zaferlerinin devlet elitlerinin gözünde yeterli meşruiyeti sağlamadığının farkına varmıştır (Duran, 2010: 334). Dolayısıyla AK Parti'nin AB ile ilişkilere özel önem vermesi konusunda çok çeşitli ve haklı sebepleri vardır. Bu yeni dönemde DPT bürokrasisinin, siyasetçilerin genelde bürokrasiye, özelde DPT'ye biçtiği rol ile Teşkilat'ın kendisini konumlandırmak istediği yer arasında çatışmaların olacağını kestirmiş olması son derece doğaldır. Teşkilat bir yandan yeni duruma uyum sağlamaya ve doğacak fırsatları değerlendirerek konumunu sağlamlaştırmaya çalışırken diğer taraftan gerek siyaset kurumundan gerekse Ankara'da etkili diğer bürokratik gruplardan kendi geleceği ve etkinliğine yönelik gelebilecek riskleri bertaraf etmenin yollarını aramıştır.

Yönetim yazımında bürokrasinin başta siyaset olmak üzere toplumun diğer aktörleriyle giriştiği güç mücadelesine çokça yer verilmesi bürokrasilerin kendi içinde rekabetten uzak homojen bir yapı teşkil ettiği yanılsamasına yol açmaktadır. Halbuki kamu yönetiminde bürokratik gruplar kendi içlerinde de bir rekabeti sürdürmektedirler. Nitekim Karasu'nun ifadesiyle Türkiye'de 1920-50 yılları arasında gelenekçi bürokrat seçkinlerin, 1950-80 yılları arasında Devlet Su İşleri ve Karayolları ile Türkiye'ye alt yapı hamlesi yaptıran teknisyen-teknokrat seçkinlerin, 1980'den sonra ise başta Hazine bürokratları olmak üzere ekonomi bürokrasisi seçkinlerinin ön plana çıktığına ilişkin saptaması dikkate değerdir. Örneğin, 2003 yılında Hazine Müsteşarı olarak atanacak bürokratin belirlenmesi sürecinde aday gösterilen hesap uzmanı, maliye müfettişi ve planlama kökenli adaylar arasında her bürokratik grubun kendi adayının atanması için uğraşması, bürokrasinin elit gruplarının mevzilerini korumak veya yeniden hâkimiyet kurmak için büyük mücadeleler verdiklerini göstermektedir

(Mercan, Aksiyon, 19.05.2003). Bu durum DPT bürokrasisinin yeni dönemde siyaset kurumunun yanı sıra diğer bürokratik gruplarla da rekabet içerisine girmesi gerektiğini göstermiştir.

Devletin iktisadi alanda yeniden yapılandırıldığı ve planlamanın işlev kaybına uğradığı 1980 sonrasında bir yandan kalkınma planlaması ve DPT'nin siyasileşmesi diğer yandan 1990'larda başlayarak 2000'li yıllara sarkan IMF güdümlü politikaların DPT'ye ihtiyaç olup olmadığının sorgulanmasını gündeme getirdiği bir dönemde (Soyak, 2003: 180) AB süreci adeta imdada yetişmiştir.

10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye'nin AB'ye tam üyelik adaylığının kabul edilmesi ve katılım müzakerelerinin başlaması için ön koşul olan Kopenhag Siyasi Kriterleri'nin yerine getirilmesi için yoğun bir reform sürecine girilmesi gerekliliği ortaya çıkmış, bu durum DPT'nin AB sürecinde yeniden sahne alması için önemli bir fırsat yaratmıştır.

Nitekim 2002 yılında 58. Hükümet Programında DPT Müsteşarlığı bünyesinde, yatırımlarda devlet yardımları politikasını belirleyecek, bütün kurum ve kuruluşlarca uygulanacak devlet yardımlarının koordinasyonunu sağlayacak, uygulama sonuçlarını değerlendirerek AB'ye bildirimde bulunacak yeni bir birimin oluşturulacağı, böylece tüm politikaların, kalkınma planları ve yıllık programlar da dikkate alınarak tek elden tespit edileceği, şekillendirileceği ve uygulama sonuçlarına göre bölgesel ve sektörel bazda yeni tedbirlerin belirleneceğinin kararlaştırılması (58. Hükümet Programı, tbmm.gov.tr, 2015) DPT'nin kurumsal etkinliğini sürdürülebilmesinde özellikle AB üyelik sürecinin son derece önemli bir hareket alanı yaratacağı şeklindeki öngörüsünü görünür kılacak somut gelişmeler olmuştur.

5.1. Üyelik Sürecinde DPT'nin Konumu

Türkiye'de AB ile ilgili kurumsallaşma sürecine bakıldığında ilk komitenin, 1964'de Bakanlıklar arası Dış İktisadi Münasebetler Komitesi'nin AB ile ilişkilendirilmesiyle ortaya çıktığı görülür. Ancak, bu komite AB'ye özel olmayıp bütün dış ilişkileri kapsamaktadır. İlk AB birimi ise 1968 yılında AB'ye eleştirel bir konumda olmasına rağmen DPT içerisinde kurulmuştur (Şener, 2010: 68-69).

AB üyelik sürecindeki kurumsallaşma çabalarının bir diğer önemli halkası 1982 yılında alınan bir kararla yine DPT içerisinde oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Dairesi'dir. Kararda AET Dairesinin görevleri; AET Koordinasyon Komite'sine ve Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na sunulacak karar tasarılarının kalkınma amaç ve hedeflerine, plan ve programlarda öngörülen siyasalara uygunluğunu sağlamak, AET konusunda değişik bakanlık ve kuruluşlar tarafından yürütülen çalışmaları eşgüdümlemek, AET konusunda her türlü ekonomik toplumsal araştırmaları yapmak, yaptırmak, yönetmek ve bunların plan ve programlar açısından

değerlendirmesini yapmak, AET Dairesi, AET Koordinasyon Komitesi ve Danışma kurullarının faaliyetleri hakkında Başbakan'a rapor hazırlamak ve AET Koordinasyon Komitesi'nin sekreteryaya hizmetlerini yapmak (Aslan, 1998: 110) olarak tespit edilmiştir.

Görüldüğü üzere DPT, bünyesinde kurulan AET Dairesi'yle, AB sürecinde dönemin söz sahibi olan en önemli kuruluştur. Diğer taraftan aynı dönemde DPT açısından olumsuz olarak nitelendirilebilecek bir gelişme ise 1980 sonrasında DPT'nin ekonomi üzerindeki etkisinin azaltılarak klasik planlama işlevinin Hazine üzerinden uluslararası sisteme entegre, "atipik" planlama sürecine evrilmesidir. Dolayısıyla "Devletçiliğin ve müdahaleci devletin" tasfiyesini temel alan 1980 sonrası neoliberal ideoloji ve yapısal uyarılama reformları sonrasında devletçiliğin yönetsel biçimi olarak planlama politikasının temelsiz kalması (Yılmaz, 2012: 279) DPT'nin 2011 yılında kapatılarak Kalkınma Bakanlığı'na dönüştürüldüğü süreçte sonun başlangıcı olarak görülebilir. Bu gelişmeler DPT bürokratlarını, AB üyelik sürecinin Teşkilat açısından belki de son ve kaçırılmayacak değerinde bir fırsat olduğu düşüncesine sevk etmiştir. Nitekim Teşkilatın sahip olduğu, AB konusunda en deneyimli ve tecrübeli kurum olma özelliğinin bürokratların bu düşüncesini olumlayan kurumsal ideolojinin bir yansıması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

DPT'nin, AB üyelik süreci konusundaki düşüncelerinin dışavurumu olarak nitelendirilebilecek en önemli belge 2000 yılında yayınladığı *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu*'dur.

Raporun "Mevzuatın Uygulanabilmesini Sağlayacak İdari Kapasite" başlıklı bölümünde özellikle Avrupa Birliği ile ilgili yönetsel örgütlenmenin geniş çerçeveli global yönetimi gerektirmesi ve bu nedenle kamusal örgüt yapısının çok geniş kesimlerini kuşatmak zorunda olmasının, yönetimde eşgüdüm sorununa büyük önem verilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.

Rapordaki önemli kısımlardan birisi Türkiye-AB ilişkilerinin nasıl bir örgütlenme aracılığı ile yürütülebileceği ve ne türden bir kurumsal yapılanmaya gidilebileceğinin tartışıldığı bölümdür. Bu konuda tartışılan çeşitli önerilere bakıldığında "AB Bakanlığı ya da müsteşarlığı kurulması" önerisinin çeşitli gerekçelerle sakıncalı bulunduğu, 06 Mart 2000 tarihinde Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısıyla kurulması ve eşgüdüm konusunda yetkilendirilmesi öngörülen Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'ne ise sıcak bakılmadığı görülmektedir. Bu konuda raporda ileri sürülen gerekçeler ise şunlardır (DPT, 2000: 206);

- Uyum çalışmalarının teknik ve ekonomik mahiyette olması nedeniyle eşgüdümü sağlama yetkisinin Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulacak bir Genel Sekreterliğe verilmesi, önümüzdeki dönemde tedahüle ve yetki çatışmasına yol açacaktır.
- AB ile ilişkiler, biri siyasal diğeri teknik olmak üzere başlıca iki düzlemde ortaya çıkmaktadır. Siyasal düzlemde etkili bir eşgüdüm görevini başarıyla yürüteceği kuşkusuz olan bu

birimin, bakanlığın niteliği gereği teknik düzlemde eşgüdüm sağlamada yetersiz kalması söz konusudur.

Bu görüşlerin ardından raporda eşgüdümü sağlayacak kurum ile ilgili olarak önerilen model ise Başbakan yardımcısının başkanlığında, kamu kuruluşlarından, gerekli sayıda ve belirli sürelerle görevlendirilmiş uzman personelden oluşan çekirdek bir kadroyla çalışan merkezi bir eşgüdüm biriminin kurulmasıdır. Merkezi eşgüdüm birimi; ilgili ilke ve siyasa ların saptanması, çalışmalarda etkililiğin sağlanması ve teknik konularda üst düzeyde temsil görevlerini yürütmelidir. Siyasal konulardaki temsil şimdi olduğu gibi Dışişleri Bakanlığınca sürdürülmelidir (DPT, 2000: 208).

Raporda dikkat çeken bir nokta da merkezi bir birim olarak düşünülen eşgüdüm biriminde, AB ile ilgili siyasa ların üretilmesi için gerekli verilerin sağlanması ve bunların çözümlenmesi görevlerinin DPT, DİE ve öteki ilgili kuruluşlarca gerçekleştirilmesine yapılan vurgudur (DPT, 2000: 209). DPT bu vurguyla, Teşkilat'ın AB ile ilgili var olan görevleri ile merkezi eşgüdüm biriminin yerine getireceği görevler arasında uyum sağlanmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

Raporun irdelenmesiyle görülen odur ki, planlama bürokrasisi AB tam üyelik sürecinde aktif rol oynamak istemektedir. DPT, bunu dile getirirken sürecin önemini, çok boyutluluğunu, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının idari kapasitelerinin bu konuda yeterli olmadığını vurgulamakla tarihsel ve kurumsal ideolojisinin bir dışavurumu olarak sürecin başarısı için kendisinin de süreçte belirleyici olarak yer alması gerekliliğini siyaset kurumuna kabul ettirmeye çalışmaktadır. DPT'nin, özellikle AB sürecinde, çevresini kurumsal ideolojisine uygun olarak etkileme, dizayn etme şeklindeki bu yaklaşımı bürokrasilerin güç kaynakları konusunda Peters'in belirttiği sert kurumsal ideolojilere (Peters, 2001: 222) örnek teşkil etmektedir.

DPT'nin gerek AB'ye tam üyelik sürecinde aktif olarak yer alma isteğinin gerekse Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nin bu süreçte öne çıkmasına karşı duruşunun özellikle müzakerelerin başlayacağı 2005 yılına kadar sürdüğü, kurumsal olarak bağlı olduğu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener'i kurum ideolojisi doğrultusunda önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Bu süreçte yaşananlar aşağıda belirtilen ve sayıları daha da artırılabilir örneklerle dönemin basın yayın organlarında sıkça yer almıştır.

"DPT'nin modelinde baş müzakerecinin Dışişleri Bakanlığı kaynaklı bir siyasi yardımcısı, DPT kaynaklı bir de teknik yardımcısı bulunacak. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ise yalnızca ``tarama sürecinde" rol alacak (abhaber.com, 2015).

"AB müzakere heyetiyle ilgili tartışmalar bitmiyor. DPT Müsteşarı Ahmet Tıktık, Bakan Abdüllatif Şener'e yazdığı mektupta, komite toplantılarında hala koordinasyon sağlanamadığından ve müzakerelerde taraması yapılacak fasıllarda içerik, takdim ve stratejik politikaların belirlenememesinden dolayı şikayetlerini ilettiler. Avrupa Birliği (AB) ile taramalara başlansa da,

Ankara'da müzakere heyetiyle ilgili tartışmalar ve kulisler sürüyor. İlgili kurumlar arasındaki çekişmelerin de bir türlü durulmadığı, hatta Brüksel'de kimlerin söz sahibi olacağı konusunda heyecanlı çekişmeler yaşandığı gözleniyor” (Çakıroğlu, 2005, abgs.gov.tr).

“DPT'nin de bağlı olduğu Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener, başmüzakerecinin kabinede yer alması, DPT'nin de müzakere sürecinde koordinasyon görevini üstlenmesi gerektiğini ifade etti. ”Baş müzakereci, müzakere heyeti ile komiteler arasında bir bakanlıklar arası komite işlevinde bir teknik kurumun kurulması lazım. Bu komite, ayrı ayrı bakanlıklardan gelen bilgileri bütüncül olarak değerlendirsin ve teknik ayrıntıları tahlil etsin, müzakere heyetinin önüne net bir şekilde koysun. Bu kurumun Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) olması faydalı olacaktır.”... Abdüllatif Şener, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nin de müzakere heyetinin sekreteryası gibi çalışabileceğine vurgu yaptı” (Şenyüz, 2005, radikal.com.tr).

“Bakanlar Kurulu toplantısından dışarı yansıyan haberlerde, müzakere yapısının oluşumu formülünde bakanlar arasında uzlaşmazlık olduğu iddia edilmişti. Bu anlaşmazlığın tarafları olarak da Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ve DPT'nin de bağlı olduğu Devlet Bakanı Abdüllatif Şener gösterilmişti” (Sarıkaya, 2005, sabah.com.tr).

“DPT Müsteşarı Ahmet Tıktık da; “Konu netleşmedi. Ekimi bulur. Ama biz, DPT olarak Müzakere Heyeti Üst Kurulu'nda yer almak istiyoruz. Politika ve strateji bazında söyleyeceklerimiz var. DPT olarak üst düzey kuşbakışı bir fotoğraf çekiyoruz. Alt kurullarda yer almak istemiyoruz” diyerek DPT'nin tavrını net olarak ortaya koyuyor. Ancak bu söylemler AB uzmanlarını rahatsız ediyor. Onlar “Herkes durumdan vazife çıkartıyor. Kimse işin farkında değil. Çuvallamayız inşallah” diyerek süreçle ilgili kaygılarını dile getiriyor (Okur, 2005, sabah.com.tr).

DPT, tüm bu süreçte şekillenen ve 03 Ekim 2005 tarihinde başlayan üyelik müzakerelerinde katılım süreciyle ilgili olarak yapılacak tüm çalışmaların içinde ve müzakerelerde açılacak 35 faslın tümünü takip edecek beş kurum içerisinde yer almıştır. DPT ayrıca yapılacak çalışmaların yürütülmesiyle ilgili oluşturulan “İzleme ve Yönlendirme Komitesi” içerisinde de temsil edilmektedir. Bu komiteler dışında DPT özellikle 2007- 2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı çerçevesinde yaptığı hazırlıklar ve oluşturulan 57 adet Özel İhtisas Komisyonu ile AB'ne katılım sürecinde oynadığı aktif rolü sürdürmeye çalışmıştır (ikv.org.tr, 2015).

6. PLANLAMA BÜROKRASİNDE BİR DÖNEMİN SONU

2006 yılından itibaren siyasal iktidar ve kurum arasındaki ilişkilerde bir kırılmanın yaşanmakta olduğunu gösteren emareler görülmeye başlanmış, DPT'nin, siyaset kurumunun tepkisini çektiği bir kısım gelişmeler dönemin gazetelerinde aşağıdaki şekilde yer almıştır.

Erdoğan, Şener'e bağlı olan Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) 'onay makamı' değil 'danışma kurulu' olduğunu vurgulayarak, “Bu konuda YPK'da onay makamı şahsımdır. Dışında bir arkadaşımın da vereceği karar değil” dedi (milliyet.com.tr; radikal.com.tr, 2015).

Erdoğan DPT Müsteşar Yardımcısı Akça'ya dönerek, “Nedir bu kardeşim, 1, 1,5 yıldır herkes sizden şikâyet ediyor. Yeter, bıktırdınız beni” dedikten sonra devam etti: “Zaten, DPT'ye ne gerek var anlayabilmiş değilim. Lüzumsuz bir kurum. Kapatacağız. Yatırım programı var-yok deniyor, bu işler yapılmıyor. Her yatırımcı kuruluş kendi planlama teşkilatını kurar; olur biter. Önemli olan yatırımdır, görevimiz de yol açmak” (Küçükşahin, 2008, hurriyet.com.tr).

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın yatırım ve harcamalarda kurallı davrandığı için tepkisini çekerek, “Kapatalım gitsin” dediği Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), araştırmalar yapan bir düşünce kuruluşu gibi çalışacak (milliyet.com.tr, 2015).

2009 yılında DPT'de ilk küçülme operasyonu olarak yorumlanabilecek Teşkilat bünyesindeki Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün kapatılması kararı dikkat çeken bir gelişme olmuştur. 5916 sayılı Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS) Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile gerçekleşen bu düzenleme AB sürecinde ABGS'yi güçlendiren bir nitelik taşımıştır.

2011 yılına gelindiğinde ise yarım asırlık planlama bürokrasisinde perdeyi kapatan gelişmelerin sessiz sedasız gerçekleştiği görülmüştür. TBMM'den alınan 6 Nisan 2011 tarih ve 6223 sayılı yetki kanununa istinaden 3 Haziran 2011'de Bakanlar Kurulu'nda kabul edilen 641 sayılı “Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” (RG:8.6.2011/27958) ile Kalkınma Bakanlığı kurularak 30 Eylül 1960'dan bu yana kalkınma için iktisadi, sosyal ve kültürel planlama işlevini yerine getiren DPT örgütü, personeli ve görevleri ile yeni kurulan Bakanlığa devredilmiştir (Yılmaz, 2012: 312-313). Bu devirle Başbakanlık bağlı kuruluşu ve ihtisas kurumu olan DPT'nin müsteşarlık yapısının kaldırılarak Kalkınma Bakanlığı içerisinde eritilmesi, kalkınma planları ve yıllık programların hazırlanmasının da bir uzmanlık çalışma alanı olmaktan çıkarıldığı iddia edilmektedir (Güler, 2011: 11; Övgün, 2011: 274-275).

Bu iddianın savunucularına göre Devlet Planlama Teşkilatı, karma Yüksek Planlama Kurulu ve bürokrat ağırlıklı Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığından oluşurken; 641 sayılı KHK'nin 22 nci ve 23 üncü maddeleriyle bürokratlardan arındırılmış Yüksek Planlama Kurulu ile Para-Kredi Koordinasyon Kurulu, Kalkınma Bakanlığı içindeki kurullara dönüştürülerek planlamanın bütünleyici parçası olmaktan çıkarılmıştır.

Söz konusu iddialar CHP tarafından 641 sayılı KHK'nin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne taşınmıştır.

Dava dilekçesinde özetle, Devlet Planlama Teşkilatının, Anayasa'nın 166. maddesi gereğince tıpkı Milli Güvenlik Kurulu ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi yürütmenin Bakanlık örgütlenmesinin

dışında, anayasal bir Devlet kurumu olduğu, bu kurumun organik olarak Başbakanlığa bağlı fakat fonksiyonel olarak bağımsız bir müsteşarlık hüviyetinin bulunduğu ve yürüttüğü görevlerin niteliği sebebiyle herhangi bir bakanlığa bağlı olarak değil, bakanlıklar arası koordinasyonu sağlayacak ve bakanlıklar üstü bir iradeye bağlı şekilde çalışması gerektiği, Anayasa'nın 112. maddesi gereğince de Başbakan'ın Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlaması ve hükümetin genel siyasetini gözetmesi gerektiği, Başbakan'a verilen bu anayasal görevin Devletin tüm bakanlıklarını, bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşlarını ortak kesen planlama, eşgüdüm, işbirliği ve müşavirlik görevlerinin yürütümünün ihtisaslaştığı bakanlıklar üstü bir teşkilatlanmayı zorunlu kıldığı, bu sebeple, Devlet Planlama Teşkilatının kaldırılarak bu Teşkilatın yerine getirdiği görevlerin Kalkınma Bakanlığına verilmesini düzenleyen KHK'nin Anayasa'nın 112. ve 166. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür (AYM, 17.01.2015).

Anayasa Mahkemesi 08.11.2012 tarihli kararında “Sosyal devletin önemli ilkelerinden biri olarak kabul edilen planlamanın, Anayasa'nın 166. maddesi uyarınca Devlet tarafından yürütülmesi gereken zorunlu bir görev ve yine bu zorunlu görevi yürütecek bir teşkilatın kurulmasının da 166. maddenin amir hükmü gereği olduğu, ancak, bu teşkilatın türü, niteliği ve yapısıyla ilgili olarak Anayasa'da herhangi bir belirleme yapılmadığı ve bu hususlarda ne tür bir düzenleme yapılacağına kanun koyucunun takdirine bırakıldığı belirtilerek, daha önce Başbakanlığa bağlı bir kuruluş olan Devlet Planlama Teşkilatı aracılığıyla yerine getirilen planlama görevinin, dava konusu kuralla yeni kurulan Kalkınma Bakanlığına verilmesinde, Anayasa'ya aykırı bir yön bulunmadığından hareketle **iptal istemi reddedilmiştir** (AYM, 17.01.2015).

7. SONUÇ

Bürokrasiler yaptıkları ya da yapacakları işlerde seçilmişlere tabi olsalar da günümüz bürokrasilerinin fonksiyonları ve ulaştıkları nokta göz önüne alındığında bu tabiiyetin siyaset kurumu açısından aynı zamanda bir mecburiyet ilişkisini de barındırdığı görülmektedir. Geçmişte özellikle Cumhuriyet döneminden bu yana tüm siyasal iktidarların bürokrasiye olan mecburiyet hissini az ya da çok taşıdıkları muhakkaktır. Nitekim siyaset kurumunun zayıf, bürokrasinin ise güçlü olduğu çeşitli dönemlerde siyasetin alanının daraltıldığı, ilişkilerde kurumlaşmış bir vesayet düzeninin hakim olduğu görülmüştür.

1950'li yıllarda Demokrat Parti ile ilk kez denenen ancak sonu hüsrana ulaşan siyasetin önünü açma girişimi 1980'li yıllarda Anavatan Partisi ile tekrar gündeme gelmiştir. Bu ikinci denemenin önemi ve birincisinden farkı kısa vadede köklü reformları ve büyük dönüşümleri içermemesine rağmen 2000'li yıllardaki üçüncü denemenin başat aktörü olan AK Parti iktidarının değişim ve dönüşüm pratiklerinin zaman içinde temel altyapısını hazırlamış olmasıdır.

Bürokratların belirli bir siyasanın düzenlediği alanla ilgili değerler ve çıkarlara bağlılıkları, yürütme erkini kullananların kendi programlarını ve bakanlıklarını yönetirken ciddi zorluklarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Siyasi liderliğin öncelikleriyle bürokrasinin beklentilerinin uyuşmadığı durumlarda bürokrasinin politik karar vericilere karşı direnç gösterdiği çokça görülmektedir. Bürokrasilerin doğasında var olan ve statüko kelimesiyle ifade edilen “mevcut durumu sürdürme, değişime ve dönüşüme direnç gösterme” olgusu, özellikle değişim, dönüşüm ve reform vaatleriyle iş başına gelen siyasi iktidarları çoğu zaman başarısız kılabilecek derecede büyük riskler içermektedir.

AK Parti'nin iktidara gelişi siyaset ve bürokrasi ilişkilerinde yeni ve çok daha güçlü bir üçüncü dalganın (ilk iki dalga Demokrat Parti ve Anavatan Partisi dönemleridir) yaşanacağına işaret etmiştir. Bu beklentinin en kuvvetli dayanağı AK Parti'nin zaman zaman zayıf yanı olarak değerlendirilse de kuruluşundaki toplumsal mutabakattır. Söz konusu mutabakata kısa zamanda halk desteğinin de eklenmesi partinin siyaset sahnesinde hızla güç kazanmasına olanak tanımış, muhafazakâr demokrat olarak tanımlanan parti kimliği, farklı kimlik ve çıkarlara sahip çevrelerin statükoyu değiştirmek amacıyla buluştukları bir alan işlevini görmüştür (Yavuz, 2010: 17). Parti, seçim bildirgeleri, parti ve hükümet programları vb. hemen her belgesinde ve yetkililerinin ifadelerinde değişimi ve dönüşümü arzuladığını, bürokratik oligarşinin ve vesayet kurumlarının hegemonyasını kırma idealini vurgulamaktadır.

Tüm yaşananlar AK Parti iktidarında siyaset ve bürokrasi ilişkilerinin geçmişten daha farklı olacağını göstermiştir. Bu süreçte geçmişin her devirde etkin olan bürokratik kurumları, bürokratik oligarşiye savaş ilan ettiğini söylemekten kaçınmayan güçlü bir siyasal iktidarla karşı karşıya kalmıştır.

Kurulduğu 1960 yılından bu yana güçlü bir bürokratik misyonu temsil eden, geliştirdiği kurumsal ideoloji ve sahip olduğu güç kaynaklarıyla siyaset kurumunu etkilemiş olan DPT, 2000'li yıllarla birlikte ülkemiz kurumları açısından bakir bir alan olma özelliği taşıyan AB sürecini kendisine yeni misyonunu geliştirebileceği bir alan olarak seçmiştir. Aynı zamanda DPT bürokrasisinin bu seçiminin arka planında güçlü bir iktidar karşısında yine o iktidarın yeterli deneyiminin olmadığı bir alanda uzmanlaşmanın önemini bilen, bürokratik, bürokratik olduğu kadar da pragmatik bir düşünüş sezilmektedir.

Yıllar içerisinde anlaşılmıştır ki; AK Parti iktidarı bürokrasi ve bürokratik vesayet kurumlarına karşı mücadelede geçmiş iktidarların daha da ilerisinde bir misyon üstlenmiştir. Diğer taraftan bu misyonun geliştirilmesi ve uygulanmasında AK Parti'nin geçmiş iktidarlara göre bir takım avantajlara da sahip olduğu muhakkaktır. Bu süreçte dış konjonktürün yadsınamayacak derecedeki katkısı, şartların uygun olmasının da ötesinde Türk devlet yapısının ve yönetsel sisteminin uluslararası sisteme

entegrasyonu için küresel finans çevrelerinin ve AB'nin talepleri doğrultusunda yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmasıdır (Yılmaz, 2007: 234).

Son tahlilde AK Parti iktidarında siyasetin alanında görülen genişleme geçmişte etkinliği bilinen bir kısım vesayet aktörlerinin yanında bürokrasiden elde edilen kazanımların bir sonucudur. Bu kazanım yarım asırlık geçmişiyle bürokrasiyle özdeşleşmiş bir kurum olan DPT'nin bir yenilgisi olmaktan ziyade siyasetin bürokrasi üzerinde gerekli kontrolü sağlaması yolunda atılmış önemli bir adım olarak okunmalıdır.

KAYNAKÇA

- ABHABER. (2004) "DPT'nin AB ile müzakere modelinde ABGS'ye pasif rol", http://www.abhaber.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2928:dptnin-ab-ile-muzakere-modelinde-abgs-ye-pasif-rol&catid=211:arsiv&Itemid=924 (27.01.2015)
- Akay, A., Akdoğan, A., Tamer, M. ve Kılınç, N. (2013) "Türkiye'de Ulusal ve Yerel Planlama İlişkileri: Mersin İli Örneği", TODAİE Yayın No: 369, Ankara
- AKPARTİ. (2012) "AK Parti 2023 Siyasi Vizyonu", <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/2023-siyasi-vizyon>
- AKPARTİ. (2011) "AK Parti Seçim Beyannamesi", <http://www.akparti.org.tr/site/dosya/59647>
- AKPARTİ. (2007) "AK Parti Seçim Beyannamesi", <http://www.akparti.org.tr/site/dosya/59647>
- AKPARTİ. (2002) "AK Parti Seçim Beyannamesi", <http://www.akparti.org.tr/site/dosya/59647>
- Albayrak, M. (2014) "Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı", Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 1
- Altıntaş, M. (1978) "Türkiye'de Planlı Kalkınma ve Uygulama Sonuçları", Ankara: A.İ.T.İ Akademisi Muğla İşletmecilik Yüksek Okulu Yayınları: 2
- Aslan, O. E. (1998) "Devlet Planlama Teşkilatı: 1980 Sonrası Dönüşüm", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 31, Sayı 1, 1998, s. 103-123.
- Ateş, M. (1999) "Kamu Yönetimindeki Yeri, Organizasyon Yapısı, Görevleri ve Fonksiyonları ile Devlet Planlama Teşkilatı", Ankara, DPT Yayını
- AYM. (2012) "641 sayılı KHK İptal Davası", <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/7f2912a3-490e-4300-82ffaed03f24c29e?highlightText=kalk%C4%B1nma&excludeGerekce=False&wordsOnly=False> (17.01.2015)
- Bayram, M. E. (1994) "Türkiye'de Planlama Teşkilatının (Türk Plancılığının) Hukuki ve İdari Yapısı ile İlgili Sorunları ve Çözüm Önerileri", DPT Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara

- Çakıroğlu, P. (2005) “AB Müzakerelerinde İşler Yürümüyor Mektubu”, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=37547&l=1> (02.02.2015)
- Dağı, İ. (2010) “Adalet ve Kalkınma Partisi: Güvenlik ve Meşruiyet Arayışında Kimlik, Siyaset ve İnsan Hakları Söylemi”, Hakan Yavuz (Edt.), AK Parti; Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri, İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 121- 140
- DPT. (2000) “8. Beş Yıllık Kalkınma Planı: Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu”
- Duran, B. (2010) “AKP ve Dönüşümün Aracı Olarak Politika”, Hakan Yavuz (Edt.), AK Parti; Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri, İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 333- 358
- Düzgit, S. ve Keyman, A. F. (2013) “Türkiye ve Avrupa Entegrasyonu: Hakkaniyet ve Mütakabiliyete Doğru”, Fuat Keyman (der.), Türkiye'nin Yeniden İnşası, Modernleşme, Demokratikleşme, Kimlik, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 273-288
- Eken, M. (2005) “Yönetimde Şeffaflık”, Adapazarı: Sakarya Kitabevi
- Eryılmaz, B. (2008) “Bürokrasi ve Siyaset”, İstanbul: Alfa Yayınları
- Eryılmaz, B. (1998) “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Bürokrasi- İktidar İlişkileri”, Dursun ve H. Al (Ed.), Türkiye’de Yönetim Geleneği, İstanbul: İlke Yayıncılık, 153- 166
- Güler, B. A. (2011) “Yetki Kanunu- 6223 Bağlı Kararnemelerin Genel özellikleri ve Yeni Kurulan Beş Bakanlık Üzerine Değerlendirmeler”, <http://www.birgulamanguler.net/files/pdf/kararnemeler.pdf> (21.02.2015)
- İKV. (2010) “Müzakere Süreci İzleme Karnesi”, <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=haberler&baslik=M%EF%BF%BDZAKERE+S%EF%BF%BDREC%EF%BF%BD+%EF%BF%BDZLEME+KARNES%EF%BF%BD...&id=1504> (02.02.2015)
- İnat, K. (2007) “Türkiye'nin Dönüşümünde Avrupa Birliği'nin Etkisi”, D. Dursun, B. Duran ve H. Al (Edt.), Dönüşüm Sürecindeki Türkiye: Aktörler, Alanlar, Sorunlar, İstanbul: Alfa Yayınları, s. 97- 120
- Karpat, K. H. (2013) “Türk Siyasi Tarihi, Siyasal Sistemin Evrimi”, İstanbul: Timaş Yayınları
- Kaygusuz, Ö. (2013) “Türkiye- AB İlişkilerinin “Möbiüs” Şeridi: AKP Reformculuğu ve AB Çokkültürlülüğü”, İ. Uzgel ve B. Duru (der.), AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu, Phoenix Yayınevi, s. 410- 438
- Köseoğlu, Ö. (2009) “Birey- Kamu Yönetimi İlişkileri ve Türkiye Örneği”, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya
- Küçük, Y. (1975) “Planlama, Kalkınma ve Türkiye”, Emek-Tepe Matbaası

- Küçükşahin, Ş. (2008) <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/9246074.asp>
- Mahçupyan, E. (2013) “AKP’ye Gerçekçi Bakış”, http://www.zaman.com.tr/columnistDetail_getNewsById.action?newsId=2044599 (21.01.2015).
- Mango, A. (2005) “Türkiye ve Türkler. 1938’den Günümüze”, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Mercan F. (2003) “Planlamacıların yeniden yükselişi”, <http://www.aksyon.com.tr/aksyon/haber-10746-34-planlamacilarin-yeniden-yukselisi.html> Erişim 25.01.2015
- Mihçioğlu, C. (1983) “Devlet Planlama Örgütünün Kuruluş Günleri”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No: 522
- MİLLİYET. (2009) “DPT Düşünce Kuruluşuna Çevrilecek”, <http://siyaset.milliyet.com.tr/dpt-dusunce-kuruluna-cevrilecek/siyaset/siyasetdetay/02.06.2009/1101953/default.htm> (09.02.2015)
- MİLLİYET. (2006) “Villaları yıkacağım” http://www.milliyet.com.tr/Ekonomi/Haber_Detay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&KategoriID=3&ArticleID=144609&PAGE=1 (03.02.2015)
- Okur, M. (2005) “DPT'nin söyleyecek sözü var” http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/okur/2005/08/13/DPT_nin_soyleyecek_sozu_var_AB_surecinde_figuran (26.01.2015)
- Öney, E. (1987) “İktisadi Planlama”, Ankara: Savaş Yayınları
- Övgün, B. (2011) “Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Örgütlenme: Kalkınma Bakanlığı”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 66, No. 3, s. 263-281
- Öztürk, A. ve Aslanoğlu, M. (1995) “Ekonomik Planlama”, Bursa: Ekin Kitabevi
- Öztürk, A. (1987) “Ekonomik Planlama”, Bursa, Örnek Kitabevi
- Peters, B. G. (2001) “The Politics of Bureaucracy”, London: Routledge, Fifth Edition
- RADİKAL. (2006) “Erdoğan: Yeni Bir İhale Açarız”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=177431> (03.02.2015)
- Sarıkaya, M. (2005) “AB patinajının nedeni”, <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/03/15/sarikaya.html> (08.02.2015)
- Sezen, S. (1999) “Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye’de Planlama”, TODAİE Yayın No: 293, Ankara
- Shaw, J. S. ve Shaw, E. K. (1983) “Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye”, İstanbul: E Yayınları
- Soyak, A. (2006) “İktisadi Planlama ve Türkiye Deneyimi”, İstanbul: Der Yayınları
- Soyak, A. (2003) “Türkiye’de İktisadi Planlama: Dpt’ye İhtiyaç Var Mı?” Doğu Üniversitesi Dergisi, 4 (2) 2003, 167-182

- Şaylan, G. (1992) “Cumhuriyet Dönemi Bürokrasisi”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul: İletişim Yayınları
- Şener, H. E. (2010) “Türk Kamu Yönetiminde AB Örgütlenmesi: Yapı ve İşleyiş”, H. E. Şener ve E. Esen (Ed.), Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinin Örgütlenmesi: Türkiye, Macaristan ve Polonya, Ankara: Phoenix Yayınları, s. 65-88
- Şenyüz, H. (2005) “Üst kurulların işine karışmam”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=144566> (02.02.2015)
- Takım, A. (2012) “Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları, Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi, Cilt 67, No. 2, s. 157-187
- Taş, M. (2004) “Menderes Döneminin Ekonomi Politikası ve 1958 İstikrar Programı”, Mevzuat Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 76, s. 295- 312
- Tataroğlu, M. (2012) “Cumhuriyetten Günümüze Türk Bürokrasisi”, M. Zencirkıran (Ed.), Düünden Bugüne Türkiyenin Toplumsal Yapısı, Bursa: Dora Yayıncılık, 221- 245
- TBMM. (2002) “58. Hükümet Programı”, <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP58.htm> (17.01.2015)
- TBMM. (2003) “59. Hükümet Programı”, <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP59.htm> (17.01.2015)
- TBMM. (2007) “60. Hükümet Programı”, <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP60.htm> (17.01.2015)
- TBMM. (2015) “1961 Anayasası”, <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm> (17.01.2015)
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1977) “1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları”, Ankara: ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi Yayın No 30
- Turan, İ. (2009) “Türkiye’de Siyasal Kültürün Oluşumu”, E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay (Ed.), Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme, Bursa: Dora Basım Yayım, 517- 556
- Uras, G. (2011) “DPT; Kendi Gitti, Adı Kaldı Yadigâr” <http://ekonomi.milliyet.com.tr/dpt-kendi-gitti-adi-kaldi-yadigar-ekonomi/ekonomiyazardetay/10.06.2011/1400711/default.htm> (24.01.2015)
- Yavuz, M. H. (2010) “Türkiye’de İslami Hareketin Dönüşümünde Yeni Burjuvazinin Rolü”, M. Hakan Yavuz (Ed.), AK Parti Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri, İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 7-28
- Yazar, İ. (2007) “Üst düzey bürokrat olmanın yolu DPT'den geçiyor”, http://www.zaman.com.tr/ekonomi_ust-duzey-burokrat-olmanin-yolu-dptden-geciyor_598603.html (24.01.2015)

- Yıldırım, N. (1998) “Türkiye’nin Gelişme Sürecinde Devlet Planlama Teşkilatı”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul
- Yılmaz, A. (2012) “Türkiye’de Planlama Politikası ve Yönetimi: Planlamanın Siyasal İktisadı ve Yönetimsel Kuruluşu”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara
- Yılmaz, A. (2007) “AB’ye Uyum Sürecinde Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümü Üzerine Notlar”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 17, s. 215- 240
58. Hükümet AEP, <http://docplayer.biz.tr/3890419-T-c-58-hukumet-acil-eylem-plani-aep.html>